

Editor: Călin Vlasie

Redactare: Cosmin Pertă

Tehnoredactare: Mihail Vlad

Pregătire de tipar: Marius Badea

Design copertă: Ionut Broștianu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NEGRICI, EUGEN

Omul din Castranova / Eugen Negrici. - Bucureşti : Cartea Românească, 2017

ISBN 978-973-23-3233-7

821.135.1

Eugen Negrici

Omul din Castranova

(Protoscenariu)

O PRECIZARE

Cititorii – îndrăznesc să spun cititorii mei – de prinși cum au fost să aștepte „contribuții”, eventual noi „contribuții teoretice”, vor fi poate surprinși de subiectul și stilul acestei cărțuii.

Ea face parte din categoria – rareori, din păcate, ilustrată – a datoriilor morale cărora s-ar cuveni să le dăm, cu orice preț, curs, apelând fie și la puținele rezerve de energie ce ne-au rămas.

De ceva vreme mă urmărește gândul că scriitorii noștri, că noi de fapt, nu ne-am făcut datoria față de istoria prea puțin luminoasă a acestui popor și că vaste capitole ale acesteia au rămas neconsemnate sau au fost tratate superficial, stângaci (precum în vremea romanticismului) ori în spirit grețos-partinic ca mai târziu, după un secol.

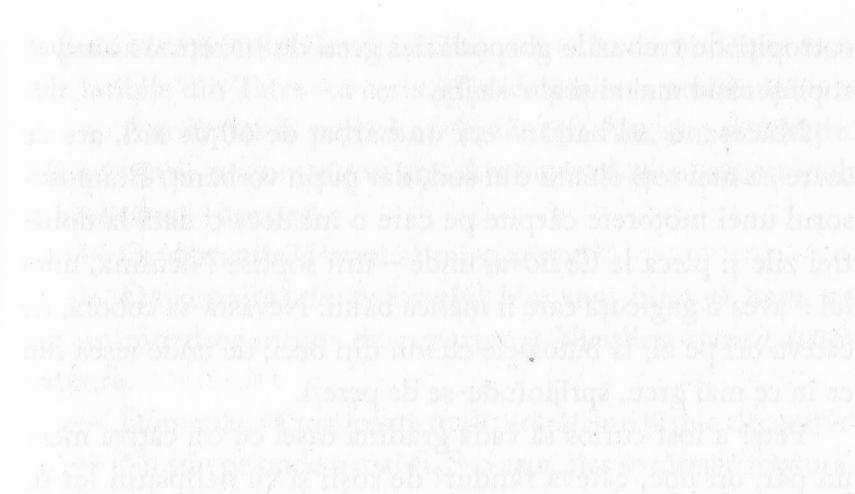
Și nu mă gândesc la puținătatea izvoarelor și la sărăcia literaturii cronicărești ori a celei istoriografice în general, care ar fi putut oferi personaje, scene, întâmplări apte de a fi recuperate, renăscute, reinventate „artistic”, ci la ceva ce ține de istoria recentă. De pildă, umilirea armatei române în vremea ocupării barbare a Basarabiei (în urma odiosului pact Ribentrop-Molotov) și războiul împotriva imperialiștilor de

la est, evenimente dramatice ale istoriei naționale care au fost ignorate sau cel mult tratate duios partinic și de pe pozițiile ocupantului sovietic (chiar de scriitori precum Sadoveanu).

Campania din vest și bătăliile sângeroase din Transilvania, Ungaria și Cehoslovacia au fost percepute și ele tendențios, ca tot atâtea mărețe fapte stimulate de frăția de arme româno-sovietică. Totuși, până și astfel de evocări de o partinitate evidentă și dezgustătoare sunt puține.

Subiectele de acest fel au fost apoi compromise, pe de-a întregul, de filmele operetistice și tanțoș eroice ale lui Sergiu Nicolaescu și ale altor ilustratori ai naționalismului ceaușist de operetă. Poate că tocmai ele m-au determinat să dau aspect de scenariu întâmplărilor relatate de un om simplu și, pe cât mi-am dat seama de-a lungul anilor, lipsit de fumuri. Un scenariu, sau, mai bine zis, un pre-scenariu, în care comentariul și divagația sunt absente, te ferește de derapaje sentimental-eroice și de paguboasa stilistică a efectelor (cu excepția, poate, a efectului de ansamblu).

Eugen Negrici

În anii '80 fiind, vizita oricărui cetățean străin – fie el și dintr-o țară socialistă – trebuia anunțată la miliție.

Pe Peter Kopetki – fostul meu student de la Bratislava, care și astăzi iubește România cum puțini români o iubesc – nu l-am putut socoti străin. Ca atare, a dormit, pe șest, la noi la Craiova, în apartamentul din Înfrățirii. Și, ca doavadă că vorbea o română impecabilă, informatoarea blocului, doamna..., care își găsea de vorbă, nitam-nisam, cu toți cei care intrau și ieșeau din clădire, nu și-a dat seama că e străin.

În Hrabraný, satul lui din Slovacia, unde mă invitase pe când eram lector de limba română, Peter avea rude vânători, iar multe dintre numeroasele noastre discuții de la student la profesor erau pe tema vânătorii.

Ca atare, am hotărât să nu rămânem prea mult timp în Craiova și să trezim curiozitatea băgătorilor de seamă și vigilența ochilor albaștri. De fiecare dată când plecam spre Balta Orana – la rațe și fazani –, trăgeam la familia Măceșanu din Castranova, la profesoara de română Niculina, pe care am cunoscut-o în singurul an în care am dat meditații pentru admitere. Am legat o prietenie adevărată cu ea și cu toți ai casei

cotropiți de treburile gospodăriei greu de întreținut când ai copii și când mai ai și alte slujbe.

Măceșanu „ăl bâtrân” era un bărbat de 60 de ani, ars de soare ca mai toți oltenii din sud, dar puțin vorbăret. Era posesorul unei motorete cîrpite pe care o încăleca o dată la două, trei zile și pleca la Craiova, unde – îmi șoptise Niculina, nora lui – avea o gagicuță care îi mânca banii. Nevastă-sa cobora, de câteva ori pe zi, la butoaiele cu vin din beci, de unde ieșea din ce în ce mai greu, sprijinindu-se de pereti.

Peter a fost curios să vadă grădina casei cu cei câțiva meri, un păr, un nuc, câteva rânduri de roșii și cu nelipsitul lot de lubenițe, acum culese.

Printre vrejurile uscate ale lubenițelor ciuguleau câteva găini și se alergau trei sau patru cătei fătați în primăvară.

Ghinda – căteaua de vânătoare – i-a mirosit cu un oarecare interes și a alergat motanul casei, care a sărit repede pe un gard, privind-o sfidător.

Am intrat în casa măricică, dar cam întunecoasă, cum sunt casele de câmpie avide de răcoare, și ne-am oprit în camera „a bună”, din fund.

Soțul Niculinei, inginer agronom, era plecat cu treburi. Așa că rolul de amfitrion i-a revenit lui Măceșanu ăl bâtrân, care nu era făcut pentru astfel de ceremonii.

Vorbăret, agil și de o curiozitate neobosită, Peter – încărcat cu amintirile zilei – supinea și acoperea goulurile de conversație și stângăciile de tot felul. Fusese o vânătoare mulțumitoare, dar mai ales spectacolul pe care îl dăduse Ghinda pe baltă îl uimise. La un moment dat, Măceșanu îl întreabă din ce țară vine. Când a auzit că e slovac, a avut o mică tresărire. Am fost și eu pe-acolo, în vremea războiului. Peter – care, furios pe ruși (ca mai toți concetățenii), îmi vorbise, nu o dată, despre

impresia bună lăsată de ostașii noștri la el în sat și despre luptele teribile din Tatra – a cerut, plin de pasiune, amănunte.

— Am luptat la partizani, în munți. Am și o decorație. Mi-au trimis-o acum câțiva ani. Am auzit că m-au căutat mult și bine să mă găsească.

— Ce decorație? Puteți să mi-o arătați?

— Dă-o naibii de decorație! Hai mai bine să bem, că am un mozdrogan pus de-o parte, și Niculina scoate acum friptura.

— Domnule, vă rog foarte mult, arătați-mi și mie decorația!

— Nu știu pe unde o mai fi. S-o caut, dar se răcește friptura.

A cotrobăit prin sertare, prin unghere, s-a dus la bufetul din bucătărie, s-a învărtit descumpănit prin casă, înjurându-i bland pe nepoți, și, într-un târziu, a dat, urcat pe un scăunel, peste ceva aflat pe un dulap amărât.

— Uite-o domnule, asta e! Era o cutioară acoperită de praf. Peter a luat-o, a șters-o cu ceva și a deschis-o încet, chinuindu-se să vadă scrisul aurit la lumina chioară a becului de 40 de wați din cameră. Apoi s-a oprit brusc și s-a întors stupefiat spre mine.

— Domnu’ profesor, domnu’ profesor! Asta e o decorație mare, foarte mare, e cea mai mare decorație cehoslovacă! E aici și semnatura președintelui, *manu propria*, mai rar aşa ceva.

*

Cititorul ar putea să deducă ce a urmat. Și nu numai în seara aceea când ne-am străduit, cu puțin succes, să-l provocăm pe omul din Castranova să-și istorisească faptele. După ce a plecat Peter, n-am scăpat niciun prilej să-l trag de limbă pe nenea Victor, care nu era făcut să vorbească despre sine și nici să vorbească în general. La un moment dat, tot adunând,

Cum relații la București, la Studiourile de film Sahia sau în lumea regizorilor de film, nu aveam și nici nu știam cum arată un scenariu, m-am hotărât să scriu povestea ca și cum aș prezenta, scenă cu scenă, un film. Replicile, intervențiile orale sunt rare, comentariile, atitudinea însăși a naratorului, ca și nonexistente. Vorbesc mai ales despre gesturile personajelor și peripețiile neprevăzute pe care sunt constrâns să le relatez. O cameră de luat vederi m-ar fi scutit de descripțiile însesei de peisaje și de gesturi, care pot deveni obositoare. Îl rog pe cititor să treacă peste aceste excese ce derivă din neputința înlănțuirii de cuvinte de a concura instantaneitatea imaginii.

În următoarele paragrafe, în care se va desfășura povestea, se va folosi un sistem de numere românești, care indică numărul secvenței și ordinea în care sunt prezentate. Aceste numere sunt săvârșite să fie ascunse în text, să nu devină un obstacol în calea cititorului, și să nu împiedice lectura în direcție inversă. În plus, în următoarele capitoluri, se va folosi și un sistem de numere românești, care indică numărul secvenței și ordinea în care sunt prezentate. Aceste numere sunt săvârșite să fie ascunse în text, să nu devină un obstacol în calea cititorului, și să nu împiedice lectura în direcție inversă.

Victor privește atent pe deasupra zăpezii bătătorite, amestecate cu pământ. Nu se simte nicio mișcare de-a lungul tranșeei. De mai bine de-o oră, nici rănitul, copilandru acela din Prahova, nu se mai foiește. I se năzare că a înghețat, dar pregetă să strige la caporal să-l întoarcă. Nu poate să-și desprindă privirea de pe linia închipuită a plaiului și i se pare că gulerul scorțos al mantalei nu-l lasă să asculte liniștea ce vine dinspre întunecimea pădurii de brazi din spatele tranșeei.

*

— O fi rămas la batalion.

Șoapta vine dinspre mitraliera lângă care se află, dar e auzită deslușit și până departe. Mici zgomote metalice răzbăt din direcția în care, după un cot al tranșeei trebuie să se afle cealaltă mitralieră. Nu răspunde și nu se clintește; rănitul sau altcineva gome ușor – o singură dată –, apoi zgomotul se stinge de la sine.

În tăcerea ce se statornicește, oamenii simt cum îi cuprinde, pătrunzându-i, ceața răcoroasă a zorilor.

— Ia! se răstește el întorcându-se încet, cu tot trupul, spre pădure și ridicând, ca și cum s-ar fi văzut, mâna stângă la ceilalți. Apucă de țeavă, fără să se aplece, pistolul-mitralieră, trage lin, în etape, pârghia de armare și-l aşază, fără zgomot, pe zăpada bătătorită.

Ascultă iarăși atent câteva clipe. Ce se deslușește este doar vuietul stins, înfiorat, al pădurii de brad care primește boare din văi.

Totuși, rămâne la pândă, nemîșcat, aşa cum știe că face și celălalt, cel care adineauri, alunecase sau se potinise sub buza malului.

Lasă mâna dreaptă în jos, pe lângă manta; o scutură moale și aude mănușa cu deget atingând fundul tranșeei. Metalul brumat al armei i se lipește imediat de degete. Nu avea cum să se fi înselat.

Celălalt nu se dovedește prea răbdător sau nu se împotrivește dorinței de a ajunge mai repede sus, la capătul văii. Începe să se distingă, la mari răstimpuri, acoperit de vuietul molifilor, hârșăitul unui umblet. Ființa calcă nesigur, oprindu-se îndelung și stăpânindu-și răsuflarea grea, ori de câte ori i se întâmplă să alunece sau să urnească vreun bolovan de pe coastă. Pe neașteptate, se așterne tăcerea și nimic nu pare să se mai clin-tească sub povârnișul înnegurat al pădurii. Trec aşa minute chinuitoare, în vreme ce întunecimea crește și răsuflarea văilor devine șuierătoare.

*

Se lasă fără veste pe vine și șoptește de-a lungul șanțului:

— Vasile! Strigă, bă, tu la el!

Soldatul se ridică, cu băgare de seamă, peste pământul înghețat al parapetului și strigă o dată, nu prea tare:

— Bă, Ioncea, tu ești?

Vorbele răsună sec. Tranșea este la câțiva metri buni de pădure și valea nu izbutește să soarbă strigătul, să-l întoarcă sau să-l sporească.

Se aude un sunet gâtuit, un fel de gângăveală, însă în cu totul altă parte decât se aștepta cineva.

Zgomotul crește și capătă regularitate. Nu mai e un umblet, ci un târșăit greoi, cu întreruperi, care face să se perceapă bolboroseli și suspine încenate.

Cineva vine de-a bușilea prin zăpadă și, de la câțiva metri, soldații din partea aceea a tranșeei deosebesc, printre icnete și mormăielii, câteva cuvinte românești. Se produce o mică învălmășeală, se aud chemări în șoaptă, întrebări îngrijorate, șușoteli. Soldații se îndeamnă și îl trag în tranșee.

Victor se desprinde și el din peretele șanțului și, trecând pe lângă vecin, șoptește:

— Stai aici! Nu trebuia să trimitem un *răcute*. S-o fi rătăcit, săracu!

— Don' sergeant, don' sergeant – se aude printre suspine o voce încurcată, plină de năduf –, tălică ești?

— Don' sergeant, don' sergeant, se tângueie, trăgându-și nasul printre lacrimi, venitul, nu-i nimeni... jos. Jos... nu-i nimeni. N-am mai nimerit. N-am nimerit... urmele...

În timp ce cineva îi freacă picioarele, Victor, ținându-l după cap, îi dă să bea dintr-un bidon:

— Stai aci cuminte!

Sergentul îl strânge ușor de umeri pe băiat (a cărui cască atârnă pe-o parte) și trece la loc pe lângă Vasile. Când ajunge în dreptul lui, îi șoptește:

— Îl auziști, mă? Ăi din vale au șters-o fără să ne spui, târcla lor de brabeti!...

Întunecimea s-a mai muiat. E frig, și curentul văii ridică ceața subțire a dimineții. Dacă te uiți stăruitor, poți zări în stânga conturul firav al stâncilor ce închid o altă vale.

*

De undeva, dintr-o margine a plaiului, izbucnesc snopi de trasoare, dar părăitul puștilor-mitraliere pare neverosimil de slab. Numai răpăitul pe care-l aud în pâlcul de brazi din spatele tranșeei le adeverește că atacul îi vizează pe ei și nu pe cine știe cine, de pe celălalt versant. Începe să bată și o mitralieră grea, cu duduit de motor și lui Victor îi sună în urechi ca atunci, la Oarba de Mureș, când, cu apa la piept, aștepta să opreasă Dumnezeu măcelul.

Cineva trece cu o bătă enormă, ca într-o joacă de uriași, peste copacii aceiai drepti, ca peste zăbrelele unui gard.

Când săpaseră primele gropi, în ajun, nu prea era de ales. Dar poziția se dovedește, abia acum, greu de atins. Cea mai mare parte a șanțului se află în unghi mort pentru tot ce putea veni din dreapta plaiului. Or, după cum constată acum, puterea de foc a nemților pare concentrată acolo sus, în dreapta, de unde o curea de pădure trece creasta, ușurând aducerea întăririlor.

Numai când fâlfâie în aer primele mine de brand le strigă oamenilor să se adăpostească pe fundul tranșeei.

Explodează înfundat, dur, în stânga poziției, în zăpadă, apoi, țiuitor, printre crengile brazilor. Au 6 sau 7 aruncătoare, fiindcă exploziile se îndesesc în spatele și în fața poziției. La un moment dat, ele se contopesc în vacarmul general și în vuietul văilor. Par grăbiți să lichideze, chiar din primele ore ale zilei,

cuibul acesta de mitraliere ca să se poată ocupa în voie de batalionul ce controlează valea.

Îl trece prin minte că nemții nu bănuiesc că nu mai e niciun batalion, că sunt singuri, fără acoperire, și că cei din vale s-au retras de cu seară. Altfel, ar fi lăsat să se facă, cât de cât, lumină, să corecteze, la vedere, traекторiile brandurilor și să nu dea drumul, fără răgaz, la proiectile. După o jumătate de oră, tumultul exploziilor se mai domolește. Servanții au început să drămuiască: trage câte un brand până își corijează bătaia, centrând-o pe capătul văii, apoi altul, care face la fel.

*

Mai rare, exploziile izbesc acum, năprasnic, auzul, înfiorător de aproape. Deodată, printre ele, se pot distinge și focurile trăgătorilor izolați, ce vin de sus, de pe creastă, în diagonală, puțin spre stânga. Sergeantul are o clipă de spaimă și șovăie să ia o hotărâre. Ar fi avut nevoie de mai multă lumină. Dar când apreciază, după împușcături, că pușcașii sunt cam la jumătatea platoului, își face socoteala că ar putea fi nimeriți de caporalul de la celalătă mitralieră, aflată mai jos, spre dreapta. Atunci de-abia, ordonă cu voce spartă:

— Foc încrucișat.

Vede – căci începuse să se zărească bine – cum servanții de la mitraliera cea mai apropiată se arcuiesc brusc, iar unul își mai potrivește o dată casca, chiar în clipa în care țeava manșonată a armei vibrează ca un gât de fieră.

Mitraliștii hămăie de câteva ori, apoi se îneacă. Se aude vocea răgușită a caporalului:

— Ce dracu' faceți, mă? Ține, mă, drept!

Închizătorul trosnește din nou și se vede, ca prin ceață, caporalul Popescu cum apucă mânerele, sprijinindu-se bine